

Agentúra
Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR
pre štrukturálne fondy EÚ

Názov projektu	E-learning vo výchovno-vzdelávacom procese
Kód ITMS projektu	26110130184
Kód výzvy	OPV-2008/1.1/03-SORO
Číslo Zmluvy o poskytnutí NFP	142/2009/1.1/OPV
Prijímateľ	Základná škola Námestovo – Komenského ul. Komenského 495/33, 029 01 Námestovo

Učebné osnovy zo slovenského jazyka a literatúry pre 4.ročník ZŠ

(Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 3. apríla 1997 výmerom číslo
1640/1997-151 s platnosťou od 1. septembra 1997)

2010

Slovenský jazyk a literatúra

9 hodín týždenne, 297 hodín ročne

Názov predmetu	Slovenský jazyk a literatúra
Časový rozsah výučby	9 hodín týždenne
Ročník	štvrtý
Škola	ZŠ Námestovo – Komenského ul.
Kód a názov ŠVP	ISCED 1
Stupeň vzdelania	primárne
Vyučovací jazyk	slovenský

Charakteristika predmetu vo 4. ročníku

Vyučovací predmet slovenský jazyk a literatúra má v systéme školského vzdelávania centrálnu postavenie, pretože vytvára predpoklady na zvládnutie ostatných vyučovacích predmetov.

Slovenčina je pre väčšinu obyvateľov Slovenskej republiky národným jazykom s dlhou históriou, je pestrým, vnútorne bohatým štruktúrovaným médiom, ktoré mu umožňuje komunikovať o najrozmanitejších javoch ľudského bytia a vedomia. Kvalitné poznanie a praktické ovládanie zákonitostí slovenského jazyka podmieňuje pohotovú, funkčne primeranú a kultivovanú komunikáciu jeho nositeľov. Prostredníctvom uvedomenia si miesta slovenského jazyka v našej spoločnosti si jednotlivci zároveň uvedomujú a vnímajú svoju národnú identitu a štátnu príslušnosť. Úroveň poznania a praktického ovládania slovenského jazyka je tak zároveň zrkadlom každého príslušníka slovenského národa i národa ako celku.

Ciele vyučovacieho predmetu

Cieľom vyučovania slovenského jazyka je:

- ❖ Položenie základov komunikačných zručností žiakov.
- ❖ Osvojenie si a zmechanizovanie návykov správneho a estetického písania (t. j. získanie kvalitných ortografických návykov a zručností).
- ❖ Zvládnutie základov pravopisnej a výslovnostnej normy.
- ❖ Pestovanie lásky a úcty k materinskému jazyku.
- ❖ Z celkového cieľa vyučovania slovenského jazyka na 1. stupni základnej školy vyplývajú i čiastkové ciele, ktoré sa majú dosiahnuť:
- ❖ Žiaci sa učia správne, čitateľne, esteticky a primerane rýchlo písať. Osvojujú si techniku písania a cvičia sa v nej.
- ❖ Osvojujú si výslovnostnú normu, cvičia sa v správnej artikulácii a v správnej výslovnosti pri asimilácii. Učia sa ústne realizovať text aj s uplatnením suprasegmentálnych javov.
- ❖ Osvojujú si základy pravopisnej normy (vybrané slová, veľké začiatkové písmená, diakritické a interpunkčné znamienka atď.), učia sa rozoznávať a používať správne slová/tvary slov, slovesné väzby od nesprávnych.

- ❖ Učia sa analyzovať text, vyhľadávať jazykové javy, triediť ich, vyhodnocovať a postupne zatrieďovať do systému.
- ❖ Získavajú základné poznatky o význame základných lingvistických pojmov.
- ❖ Učia sa orientovať v jazykových príručkách.
- ❖ Učia sa reprodukovat' text (doslovne, podrobne, stručne) a cvičia sa v uplatňovaní prebratých jazykových javov pri tvorbe vlastných textov, v ústnej a sčasti aj písomnej podobe. Tvorja vlastné texty zodpovedajúce komunikatívnemu zámeru.
- ❖ Cvičia sa v tvorení kultivovaných jazykových prejavov s dôrazom na rozoznávanie a používanie štylisticky primeraných prostriedkov od štylisticky neprimeraných prostriedkov. Pri písomnej oprave (korekcii) chýb sa učia používať základné korektorské (opravné) značky.

Obsah vzdelávania

Slovenský jazyk zahŕňa jazykovú zložku, slohovú zložku a písanie. Jazyková a slohová zložka nie sú vzájomne oddelované, ale tvoria integrálnu súčasť vyučovania materinského jazyka (v osnovách sú formálne vyčlenené kvôli prehľadnosti).

Písanie je organicky spojené s jazykovou a slohovou zložkou. Pre nácvik, upevňovanie a zmechanizovanie písomných návykov žiakov nie je určená časová dotácia, lebo je to v kompetencii učiteľa. Treba však dbať na to, aby písanie bolo zakomponované do vyučovania v súlade s preberaným jazykovým učivom.

Pri tematických celkoch sa neuvádza časová dotácia. Učiteľ je kompetentný určovať a upravovať si dotáciu hodín podľa podmienok v danej triede.

Učivo je osnované na základe vyčlenenia:

- a) poznatkov z písania;
- b) jazykových javov z oblasti zvukovej stránky jazyka a pravopisu, lexikológie (vrátane slovtvorby), morfológie a syntaxe;
- c) javov v slohovej výchove zameraných na komunikatívnosť.

Žiaci dostávajú veku primeranou formou základné poznatky z písania, zo zvukovej stránky jazyka a pravopisu, z lexikológie, morfológie, v minimálnej miere aj zo syntaxe. Učia sa reprodukovat' prečítané texty a na základe toho tvoriť prvé vlastné texty.

Literárna výchova absorbuje čítanie, aby budovala rovinu poznatkovú, ktorá rozmnožuje informácie, rovinu zážitkovú, ktorá sprostredkúva emotívne poznanie sveta, rovinu výchovnú, rozvíjajúcu osobnosť žiaka, rovinu komunikatívnu, ktorá mu umožňuje odovzdať poznané a precítené, resp. na základe toho tvoriť vlastné hodnoty, a rovinu estetickú, formujúcu jeho kvality života. Čítanie je jedným zo základných systémov ľudskej komunikácie, informačný systém s možnosťou medzikultúrnej komunikácie. Čítanie a literatúra je slovesný znakový systém.

Obsahom vyučovania literatúry (aj čítania) je súbor umeleckých ukážok a diel zo slovenskej a svetovej literatúry, ktorý zodpovedá ontogenetickým možnostiam žiakov-čitateľov. Dôraz pri výbere ukážok sa pritom kladie na národnú literatúru. Východiskom usporiadania a členenia súboru je fakt, že orientačnými bodmi pre "pohyb" dieťaťa na "území" literatúry sú signály, vyrastajúce priamo z literárnych textov, signály, ktoré mu umožňujú diferencovať medzi poéziou a prózou, riekankou a baladou, rozprávkou a poviedkou zo života súčasných detí.

Prehľad tematických celkov a stanovený počet hodín

Jazyková zložka - (5 hodín týždenne, 165 hodín ročne)

Literárna výchova - (4 hodiny týždenne, 132 hodín ročne)

Písanie

V rámci jazykového vyučovania pri zmechanizovanom návyku písania dbať na dodržiavanie základných parametrov písma (čitateľnosť, úhľadnosť a primeraná rýchlosť):

- písanie vlastných mien: názvy príslušníkov národov, sviatkov, nebeských telies,
- písanie názvu, nadpisu.

Jazykové javy

Zvuková stránka jazyka a pravopis

Spodobovanie

- Spodobovanie spoluhlások vo vnútri slov a na konci slov pri splyývavej výslovnosti a pred prestávkou (pauzou). Nácvik výslovnosti a písania.
- Výslovnosť a písanie predložiek **s/so, z/zo**.
- Výslovnosť a písanie predpôň **ob-, od-, nad-, pod-, pred-, bez-, cez-, roz-, v-, vz-**.

Rozdeľovanie slov

Rozdeľovanie predponových slov na konci riadka (na základe gramatického princípu).

Písanie i/i

- V koreni domácich slov.
- V gramatických príponách (v súlade s učivom v morfológii).

Písanie y/ý

- Rozšírenie poznatkov o vybraných slovách o rozoznávanie protikladov zvukovo rovnakých slov, zvukovo podobných slov a slov, ktoré by mohli zvädzať na falošnú slovotvornú motiváciu (napr. *vyť - viť, pýcha - pichá, skryša - skriňa*).
- V gramatických príponách (v súlade s učivom v morfológii).

Písanie veľkých písmen na začiatku vlastných mien

Písanie veľkých začiatkových písmen v názvoch príslušníkov národov, sviatkov a nebeských telies (v súlade s učivom v prírodovede a vlastivede).

Abeceda

Precvičovanie a upevnenie poznatkov z predchádzajúceho ročníka.

Rozdeľovacie (interpunkčné) znamienka

Nácvik výslovnosti priamej reči (modulácia hlasu z hľadiska priamej reči a uvádzacej vety pri rôznom umiestnení). Formálne poznať úvodzovky (bez ovládania písania v priamej reči).

Rytmické krátenie (rytmický zákon)

- Podstata rytmickeho krátenia (základná informácia).
- Uplatnenie rytmickeho krátenia a výnimky z rytmickeho krátenia (v súlade s učivom v morfológii).

Opravné (korektorské) značky

Chýbajúce slovo/písmeno, zbytočné slovo/písmeno, oddeliť od seba, napísať dovedna - využitie značiek pri oprave písaných textov.

Spisovná slovenčina

Protiklad správnej a nesprávnej výslovnosti, správnych a nesprávnych výrazov/tvarov slov (najfrekvencovanejšie javy).

LEXIKOLÓGIA

Slovná zásoba

- a) Spisovné a nespisovné slová (bez ovládania delenia na nárečové a slangové).
- b) Slová bez citového zafarbenia a slová s citovým zafarbením (bez ovládania delenia na zdrobnené, zveličené, žartovné, hrubé, maznavé, zjemňujúce).

Slovotvorba

Tvorenie slov odvodzovaním - niektorými predponami (**ob-, od-, nad-, pod-, pred-, bez- cez-, roz-, v-, vz-**).

Práca so slovníkom

Pravopisný slovník.

MORFOLÓGIA

Podstatné mená

Ohybnosť. Gramatické kategórie - rod (pri mužskom rode aj životnosť a neživotnosť), číslo, pád. Pádové otázky. Základný (slovníkový) tvar. Základné skloňovacie vzory. Pravopis pádových prípon (základná informácia). Výnimky z rytmického krátenia.

Prídavné mená

Gramatické kategórie - rod, číslo, pád. Zhoda prídavného mena s podstatným menom. Základný (slovníkový) tvar.

Slovesá

Ohybnosť. Kategórie - osoba, číslo, čas. Dvojité tvorenie budúceho času. Tvorenie prítomného a minulého času (dôraz na príponu **-li**). Základný (slovníkový) tvar. Časovanie sloves. Rytmické krátenie (v súlade s preberaným učivom).

Spojky

Základná charakteristika. Formálne rozoznávanie v texte (najfrekvencovanejšie spojky).

Zámená, číslovky, príslovky, predložky

Precvičenie a upevnenie poznatkov z predchádzajúcich ročníkov.

SYNTAX

Precvičenie a upevnenie poznatkov z predchádzajúceho ročníka: holé a rozvité vety, slovosled, vety podľa postoja hovoriaceho.

Kontrolné diktáty

- a) počet: 7
- b) zameranie:
 - spodobovanie (dôraz na predložky a predpony),
 - vybrané slová,
 - podstatné mená stredného rodu,
 - podstatné mená ženského rodu,
 - podstatné mená mužského rodu,
 - slovesá,
 - zhrnutie učiva 4. ročníka.

Javy v slohovej výchove

Stručná a podrobná reprodukcia textu (umeleckého aj náučného).

Beseda o prečítanom texte.

Rozprávanie príbehu podľa jedného obrázka alebo série obrázkov.

Pokus o rozprávanie príbehu podľa názvu.

Spoločne zostavená stručná a podrobná osnova.

Dialogizácia (rolové čítanie).

Pokus o predvádzanie bábkovej hry.

Slovná (verbálna) a neslovná (neverbálna) komunikácia:

vyžiadanie informácie (od rovesníka, dospelého, známeho, neznámeho); podanie informácie a spôsob jej odovzdania; pokus o rolu sprievodcu sprevádzajúceho turistov po svojom okolí (simulovanie situácií).

Literárna výchova:

1. Tematické osnovanie je zamerané na budovanie literárnej vzdelanosti - je orientované na dedičstvo a overené hodnoty slovenskej a svetovej literatúry s cieľom dotvárať hodnotové literárne vedomie žiaka.
2. Žánre ľudovej slovesnosti (rozprávka, povesť, bájka).
3. Poézia slovenských a svetových autorov, texty určené deťom, no aj presah do neintencionálnej literatúry (texty piesní, reflexívna, prírodná lyrika).
4. Poviedky zo života detí a dospelých.
5. Divadlo, film, video, rozhlas, televízia.

Pojmy:

úryvok, rozprávač, postava, dialóg ako rozhovor, personifikácia, prirovnanie, bájky, komiks.

Stratégia vyučovania

Voľba vyučovacích metód, foriem, techník je v kompetencii učiteľa, hlavným kritériom ich výberu by mala byť miera efektivity plnenia vyučovacieho cieľa, pričom je žiaduce vhodne využívať alternatívne, aktivizujúce a progresívne formy a metódy vyučovania. Vybrané metódy, formy majú byť veku primerané a majú podporovať motiváciu, záujem a tvorivé činnosti žiakov. Odporúčame používať:

- ❖ metódy získavania štylistických vedomostí (poznávanie sprostredkované učiteľom, pozorovanie ukázkových jazykových prejavov a ich analýza, posudzovanie textov z bežnej komunikačnej praxe)
- ❖ metódy nácvičné – slohové cvičenia nižšieho typu (odpisovanie, napodobňovanie, imitovanie, mechanická reprodukcia, práca s otázkami, práca s básnickým textom, spojenie výtvarného prejavu s rozprávaním, práca s ilustráciami a obrázkami) a slohové cvičenia vyššieho typu (štylizačné, textové).

Na základe interakcie medzi účastníkmi edukačného procesu odporúčame metódy:

- ❖ dvojpolovej interakcie žiak – obsah (tiché čítanie s porozumením, samostatné riešené jazykové cvičenia, samostatné zhotovovanie projektov, produkčné textové cvičenia)
- ❖ trojpolovej interakcie žiak – spolužiaci – obsah (partnerské vyučovanie, práca v skupinách, kooperatívne vyučovanie)
- ❖ štvorpolovej interakcie učiteľ – žiak – spolužiaci – obsah (rozhovor, vysvetľovanie, rozprávanie, názorno-demonštračné a manipulačné metódy, beseda, debata, diskusia, dramatizácia, tvorivá dramatika, metódy rozvíjania kritického myslenia, zhotovovanie projektov, didaktické hry, metódy využívania IKT.

Na základe cieľovej zameranosti odporúčame metódy:

- ❖ utvárania jazykovej kompetencie žiaka (riadený induktívny rozhovor, pozorovanie, kognitívne jazykové cvičenia, aplikatívne jazykové cvičenia, riadený deduktívny rozhovor, štylizačné cvičenia, cinquain, pojmová mapa)

- ❖ rozvíjania komunikačných zručností žiaka (cvičenia na rozvíjanie fonemického sluchu, štruktúrované počúvanie, zvukové hádanky, štruktúrované čítanie, cloze test, výzvovo-otázkové podnety, imitácia hovorená alebo písaná, pantomíma, reprodukcia textu, dramatisácia textu, rôzne dychové, hlasové a artikuláčn e cvičenia, cvičenia na funkčné používanie poprijazykových prostriedkov, výrazné čítanie, dialogizované čítanie, invenčné a selekčné cvičenia (štylizačné, brainstorming, zhlukovanie, tvorivá vizualizácia), nácvik konverzačných rituálov, rolový dialóg, rečnícke cvičenia, rôzne námetové hry, situačné a inscenačné metódy, kompozičné cvičenia, kompozično-štylizačné cvičenia, tvorivé písanie, metódy úpravy a opravy textov, metódy publikácie žiackych produktov (autorská stolička, príspevky do školského časopisu Kométa, nástenky, autorské knihy)
- ❖ formovania komunikačných a osobnostných postojov a hodnôt (komparačné cvičenia, skupinová diskusia, kooperatívne aktivity, voľné písania, tvorivé písanie)
- ❖ diagnostikovania komunikačnej kompetencie žiaka (kontrolné jazykové cvičenia, hodnotiaci komplex výzvovo-otázkových podnetov, diagnostické využitie pojmovej mapy, kontrolné testy, participačné pozorovanie, hodnotenie súvislých hovorených a písaných produktov žiaka, portfólio zavedené už od 1. ročníka)

Učebné zdroje

Učebnica slovenského jazyka, pracovný zošit k učebnici, čítanka a pracovný zošit k čítanke, mimočítanková literatúra. Východiskom čítania, literárnej výchovy a literárneho vzdelania je literárny text (čítanka), časopisy, mimočítanková literatúra. Učiteľ však orientuje žiakov nielen na knihu, ale aj na auditívne a vizuálne druhy umenia.

Pri realizácii novej koncepcie literárnej výchovy majú významnú úlohu aj inovované základné učebné pomôcky. Do základného vybavenia žiaka by mali patriť okrem učebníc aj pracovné listy a antológie.

Kľúčové kompetencie

- ❖ kompetencia k celoživotnému učeniu sa
- ❖ kompetencie v oblasti IKT
- ❖ kompetencie riešiť problémy
- ❖ kompetencie občianske
- ❖ kompetencie smerujúce k iniciatívnosti

Prierezové témy

- ❖ osobnostný a sociálny rozvoj
- ❖ environmentálna výchova
- ❖ ekologická výchova
- ❖ ochrana života a zdravia
- ❖ tvorba projektu a jeho prezentácia

Hodnotenie žiakov

Dôležitou súčasťou vyučovacieho procesu je hodnotenie a klasifikácia vedomostí a zručností žiakov. Klasifikácia má byť objektívna podľa platných pokynov a zásad. Hodnotí sa veku primerané ovládanie ortoepickej, ortografickej a pravopisnej normy (posledná sa ešte nezakladá na ucelených poznatkoch z morfológie) materinského jazyka. Zároveň sa hodnotí

schopnosť stručne aj podrobne reprodukovať prečítaný text, reprodukovať vlastný zážitok či rozprávanie inej osoby, vytvoriť jednoduchý, veku primeraný vlastný text.

Pri žiakoch s poruchami písania (dysgrafia), čítania (dyslexia), výslovnosti (dyslália) a s telesným postihnutím sa dodržiava špecifický prístup pri zadávaní domácich úloh, pri písaní diktátov, pri hodnotení a klasifikácii. Vyučovanie slovenského jazyka je úzko späté s ostatnými vyučovacími predmetmi, ktoré spolupôsobia pri vytváraní správnych jazykových návykov, napr. hudobná výchova, výtvarná výchova, etická výchova, ako aj ostatné spoločenskovedné predmety.

Poznámka:

Cvičné diktáty (neklasifikované) sa píše podľa potreby. Nemusí ísť o súvislé texty. Môžu to byť slová, slovné spojenia, samostatné vety. Kontrolné diktáty (klasifikované) sa píše po prebratí daného učiva, na ktoré je diktát zameraný. Môže ísť o súvislý text alebo o samostatné vety. V 1. ročníku sa zámerne neuvádza ani počet kontrolných diktátov, ani ich zameranie, pretože tento ročník je špecifický. Preto je v kompetencii vyučujúceho, aby objektívne zvažil, koľko kontrolných diktátov so žiakmi napíše a na čo budú zamerané. Dôležité je, aby nedošlo k predimenzovaniu počtu týchto diktátov.

Treba zmeniť aj doterajší tradičný spôsob hodnotenia žiakov na hodinách literatúry. Estetický zážitok je príliš individuálny fenomén, aby bolo možné objektívne ho hodnotiť - určovať jeho kvalitu prostredníctvom stupnice známok či bodov.

V literatúre je možné hodnotiť čitateľskú aktivitu žiaka, schopnosť orientovať sa v umeleckej literatúre (vyberať si z nej), nadobudnuté poznatky, ktoré tento výber uľahčujú (schopnosť identifikovať umelecký druh a žáner i poznať časť autorov "svojej" literatúry), schopnosť interpretovať obsah z prečítaného (písomne i ústne). Je to tá časť literárnej výchovy a literárneho vzdelania, ktorú možno objektivizovať aj v podobe známky, ale súčasne prítomné pocity, zážitky, emócie sú u každého žiaka iné, autentické, preto aj ťažko hodnotiteľné.

Vyučovanie literatúry v základnej škole postupne prechádza od tradičného skúšania - memorovania poznatkov o literatúre a o autoroch k využívaniu rozhovoru, čitateľskej besedy, rôznych foriem didaktických hier, ktoré môžu poskytovať zasvätené informácie o ponúkaných knihách, na pôsobenie žiakov v školských knižniciach, na pokusy o dramatizáciu prečítaného, na rozhovor o rozdieloch medzi knihou a jej filmovou podobou, na spoločné zoznamovanie sa s textami populárnej piesne a podobne. Preto je potrebná aj zmena metód a spôsobov hodnotenia žiakov na hodinách čítania a literárnej výchovy.

Klasifikácia literatúry má vychádzať z prioritného postavenia estetickej funkcie jej obsahu. Preto najvhodnejším spôsobom klasifikácie sa javí kombinované klasifikovanie:

- prostredníctvom známky sa klasifikuje úroveň zvládnutia problematiky žánru,
- slovné sa hodnotia čitateľské schopnosti a zručnosti, schopnosť interpretovania, hodnotové činitele i estetické vnímanie (slovné hodnotenie je súčasťou klasifikovania známky).